

Анатолій БАГНЮК,
головний редактор "Замку"

ГЛИБОКЕ КОРИННЯ – МОГУТНЯ КРОНА

Презентація книги — подія знакова, бо позначає з'явлення на літературному небосхилі нового суб'єкта творчих взаємин і ще не вивченого об'єкта аналітичного дослідження. Презентація знакової книги — подія знаменна, бо символізує вторгнення в інтелектуальний простір сингулярного утворення, в якому синергетично злилися суб'єкт з об'єктом, автор із текстом, принципи з ідеологією, структура з методологією, а текстуальне поле стало полем інтертекстуального прочитання широкого кола проблем, що виходять за формально-змістовий обсяг видання.

Монографія кандидата історичних наук, доцента Володимира Собчука "Від коріння до крони" відразу ж заявила про себе як про книгу знакову, що засвідчив миттєвий інтерес до неї всіх і кожного, кого цікавить історія і турбує сьогодення і майбутнє України. Візуальне знайомство з цим вишуканим виданням і "пробне занурення" в його текстове "плюсо" приводить до висновку про першу визначальну рису науково-популярної монографії Собчука-аналітика — методично гарантований синтез логіко-структурної форми думки з її до лаконізму відшліфованим змістовим наповненням. Це підтверджує архітектоніка всієї книги і побудова кожного її розділу.

Спроби осягнути фактологічний масив монографії відкривають другу визначальну рису наукового почерку на цей раз Собчука-дослідника — теоретичну макроувагу до практично малозначних, на перший погляд, мікродеталей. Сторінка за сторінкою, абзац за абзацом, монографія переконує, що в науковому дослідженні немає дрібниць: у ньому, як і в науці загалом, є окремі деталі, що мають загальне значення, і трапляються

мікрофакти, які можуть мати макровплив на мегапроцеси. Такий підхід Собчука-дослідника до предмета дослідження та об'єкта вивчення повністю вписується в контекст сучасної постнекласичної науки: найменша флуктуація у біфуркаційній точці може викликати глибокі збурення глобального масштабу. Саме тому щонайменші колізії, перипетії та пертурбації в історії князівських і шляхетних родів Волині XV — першої половини XVII століття, досліджуваних у монографії, мали, мають і матимуть вплив на перебіг соціальних процесів, що треба вміти і хотіти побачити.

Третя визначальна риса наукового почерку Володимира Собчука характеризує його як унікального методиста, для якого, образно перефразувачи назву монографії, проникнення до найглибших коренів гарантує формування могутньої крони, а якщо відійти від образності, то глибоке і детальне дослідження об'єкта виступає запорукою фундаментальності й аргументованості висновків щодо його стану і перспектив.

І насамкінець, як синтез трьох попередніх, четверта визначальна риса творчого почерку Собчука-науковця — непорушна вірність своїм теоретичним установкам і непоборна відданість власним методологічним принципам. Якщо перші три риси розкривають його "збройний арсенал" як аналітика, дослідника і методиста, то вірність теорії та методиці виконують роль "щита" в руках Собчука-науковця. Все в дусі тих часів, дослідженню яких він віддає свій інтелектуальний потенціал: "Мої принципи — моя фортеця!". Фортеця, з якої здійснюються глибокі наукові рейди на недосліджені території...

Якщо науковець сповідує власні оригінальні наукові принципи, а застосування їх приносить йому відчутні дослідницькі результати, то необхідно говорити про його наукову школу. Отже, можемо сказати про зачатки наукової школи Володимира Собчука. Бо наукова школа — це не кількість послідовників, а наявність унікальних наукових підходів. Бо так, як досліджує він, не досліджує більше ніхто.

...Перша презентація книги В.Собчука, проаналізованої нами в аспекті її методологічних особливостей, а не специфіки змісту (залишимо зміст фахівцям), відбулася у читальному залі нашого ВНЗ з участю представників райдержадміністрації, районної ради, Кременецько-Почаївського ДІАЗу, викладачів і студентів академії та медучилища ім.Арсена Річинського, а також громадськості міста. Слово про книгу і про творчу працю її авторів мали директор ДІАЗу Вадим Микулич, колеги по кафедрі Ірина Скакальська й Олександр Соловей, директор краєзнавчого музею Ольга Данилюк, ветеран педагогічної праці Михайло Савчук, директор медучилища Петро Мазур і ректор академії, професор Афанасій Ломакович. Згодом монографія була презентована в Тернопільському НПУ ім.Володимира Гнатюка, Кам'янець-Подільському НУ ім.Івана Огієнка, Рівненському обласному краєзнавчому музеї, Дубенському історико-архітектурному заповіднику.

Ольга СТАВІНСЬКА, бібліотекар

КОЗАЧЧИНА – ГЕРОЇЧНА СТОРІНКА В ІСТОРІЇ УКРАЇНИ

Козацтво й Україна. Ці поняття здавна стали в один асоціативний ряд. І це не випадково, адже через історію козацтва, по суті, переломлювалася ціла епоха в минулому України. На певному етапі історії саме козацтво відбивало загальні тенденції та закономірності розвитку українців як окремої нації, що побачимо в матеріалах наукових досліджень, представлених в бібліотеці нашого ВНЗ.

Золотий фонд вітчизняної історіографії становить перекладене українською мовою і перевидане в 1990 р. трьохтомне історичне дослідження "Історія запорізьких козаків" Д. І. Яворницького (переклад — І. Сварник). Видання охоплює період 1471 — 1734 рр. і містить детальний опис гідрографії, топографії, склад і адміністративно-територіальний уклад Запоріжжя, органи влади і судочинство, розвиток школи. Висвітлюються питання життя та побуту запорізького козацтва, озброєння, військової стратегії і тактики. Значну увагу приділено дослідженню участі запорожців у народних повстаннях проти шляхетської Польщі, визвольній війні під проводом Богдана Хмельницького 1648 — 1654 рр.

Військова сила запорожців та самобутня тактика ведення бою були відомі далеко за межами України. Участь козацьких загонів в окремих воєнних кампаніях (Хотинська війна 1621 р.) часто вирішували долю не тільки битви, а й існування держави. Про це йдеться в книзі А. Кашенка "Оповідання про славне Військо Запорозьке".

На шляху історичної еволюції українське козацтво виконало унікальну функцію — державотворчу. Проста, але життєздатна система законодавчих (загальновійськова рада) і виконавчих (Кіш Війська Запорозького) органів влади ґрунтувалася на демократичних традиціях. Республіканська форма правління, участь усіх кіл козацтва у вирішенні господарських та суспільних питань перетворили Запорізьку Січ на форму української держави. У своїй книзі "Козацька держа-

ва як ідея в системі суспільно-політичного мислення 16 — 17 ст." сучасний український письменник та історик В. Шевчук прагне не лише дослідити це явище, але й осмислити його з погляду сучасності.

Існування Запорізької Січі як цілком самостійної політичної сили було визнано в міжнародному світі. Кіш

Війська Запорозького приймав представників Австрії, Швеції, Трансильванії, Польщі, Росії, Кримського ханства та інших країн. Він укладав міжнародні угоди, вів переговори з іноземними дипломатами, вступав у військові коаліції. Здивована Європа побачила, як на її очах твориться нова держава з демократичною республіканською формою правління, органами законодавчої та виконавчої влади, які мали яскраво виражені національні риси. Сприйняття козацької держави західноєвропейським світом розкриває Д.Наливайко у своїй монографії "Козацька християнська республіка". Книга містить матеріали західноєвропейських джерел історіографії та літератури 16 — 19 століть.

Практично з самого початку козацтво формувалося як категорія людей, що виходила за вузькі рамки тогочас-

них станів. Козак-воїн був козаком-землеробом, військовий елемент природно живився в елемент землеробський і доповнював його. Козацькі господарства (зимівники) набули фермерського зразку. Про мануфактурну промисловість, ринкові відносини та соціальну диференціацію козацтва йдеться в монографії О. Голобуцького "Запорізька Січ в останні роки свого існування (1734 — 1775 рр.)".

Темі останніх років існування козацької держави присвячене і маловідоме наукове дослідження визначного вітчизняного вченого 19 ст. Володимира Антоновича "Останні часи Козаччини на Правобережжі", опубліковане в його книзі "Коротка історія козащини". Спираючись на фактичний матеріал, автор доводить, що соціальна спільнота (козацтво) має здатність цілеспрямовано впливати на хід історії.

На основі новознайдених документів, матеріалів та досягнень новітньої історичної науки сучасні українські історики створили узагальнений образ козацтва у науково-популярному виданні "Історія українського козацтва: нариси у 2-х т." під редакцією В. А. Смолій. До 1-го тому увійшли нариси, які охоплюють генезу та еволюцію козацтва, розглянуто питання їх соціальної, військової, політичної та державотворчої діяльності від 15 до кінця 18 ст. У другому томі розкрито етнонаціональні аспекти, козацьке право і судочинство, його православні та геральдичні традиції.

Вивчення історії та культури Запорізької Січі і надалі залишається у центрі уваги великого кола дослідників. Про це свідчить збірка наукових статей "Нові дослідження пам'яток козацької доби в Україні. Часи козацькі" (упорядник О. М. Титова). До збірки вміщено статті та повідомлення, присвячені новим дослідженням пам'яток археології, історії, архітектури, писемності українського козацтва, вивченню родоводів козацької старшини, вивченню кримськотатарської та османської культурної спадщини.

СНІД – СПІЛЬНА ТРИВОГА, СПІЛЬНА ТУРБОТА

Перше офіційне повідомлення про СНІД з'явилося у червні 1981 року. За тридцять три роки синдрому набутого імунodefіциту та його збудник — вірус імунodefіциту (ВІЛ) — є чи не найбільш вивченими як з медичної, так і з біологічної точок зору. Однак, незважаючи на велетенську кількість інформації, величезні обсяги фінансування досліджень, хвороба перетворилася на найбільшу епідемію в історії людства і зупинити її поки що неможливо. Як показує досвід високорозвинутих країн, найдієвішим засобом протидії розповсюдження ВІЛ/СНІДу є активна просвітницька робота. Даний огляд інформує майбутніх освітян з книгами і останніми публікаціями в періодичних виданнях, які допоможуть дати достатній рівень знань щодо причин і наслідків цієї інфекції та її профілактики.

Автори навчального посібника "ВІЛ/СНІД та формування здорового способу" В. П. Поліщук, О. В. Молчанець, Г. В. Коротєєва приділили основну увагу біологічній складовій причини СНІДу — вірусу імунodefіциту людини. Оскільки, на їхню думку, розуміння рівня ураженості, наслідків і проблем пов'язаних з поширенням вірусної інфекції веде до розуміння необхідності дотримання здорового способу життя.

Уберегти майбутнє нації від загрози ВІЛ-інфекції — обов'язок не лише медиків, а й школи та сім'ї. Провібри дослідження, соціологи дійшли висновку, що розмови про небезпеку СНІДу в родині дуже рідкісні. Щоб батьки могли компетентно обговорити з дітьми таку складну, але нагальну проблему, потрібно їх самих

озброїти необхідними знаннями. Педагогічні й психологічні основи таких знань може дати школа, класний керівник. В цьому допоможуть інформаційно-методичні матеріали для класного керівника "Школа проти СНІДу" (упорядник І. О. Олендер).

За даними ВООЗ, 67% з усіх хворих на ВІЛ-інфекцію становлять споживачі наркотиків, тому проблема СНІДу тісно переплетена з проблемою наркоманії. Зважаючи на ці обставини, рекомендуємо "Методичний посібник з профілактики наркоманії та ВІЛ/СНІДу у шкільному та молодіжному середовищі: для лідерів з числа підлітків, молоді, вчителів, батьків" за редакцією Б. П. Лазаренко, І. М. Пінчук, в якому подано загальний та спеціальний матеріал, проаналізовано внутрішні чинники (психofізичні особливості розвитку дітей та підлітків) та зовнішні (несприятливі обставини найближчого життєвого середовища). Така інформація допоможе батькам та вчителям зорієнтуватися у причинах і особливостях поведінки дітей, щоб вчасно надати їм необхідну допомогу.

Важливо зрозуміти, що проінформувати молодих людей — лише перший крок, який є найлегшим для всіх. Значно складніше вплинути на свідомість, домогтися формування стійкої моделі безпечної поведінки. З цієї метою Благodійний фонд "Перше вересня" видав збірник "ВІЛ/СНІД: відчуй себе захищеним. Спецвипуск", де представлено методичні рекомендації, апробовані педагогами і зарекомендовані результативним сприйняттям учнівською аудиторією.

Багато педагогів у своїй роботі шукають найрезультативніші прийоми у формуванні в учнів правильного способу життя. Результати цих пошуків, сценарії проведення масових заходів, які допоможуть у закріпленні отриманих знань, практичні поради друкуються в періодичних виданнях. Серед найновіших — публікація в бюлетені "Все для вчителя" "ВІЛ-СНІД: передбачати, уникнути, попередити, не захворіти" О. В. Ніколішиної. Це сценарій виховного заходу, мета якого — узагальнити знання учнів про попередження хвороби, сприяти розвитку чітких життєвих орієнтирів.

Журнал "Шкільна бібліотека" пропонує масовий захід у розробці методиста "ВІЛ та СНІД: дослівно про проблему" Н. М. Яльницької, в якому автор на прикладі відомих людей наголошує, що ні соціальний статус, ні фінансове благополуччя без відповідального відношення до свого життя не є гарантією від СНІДу.

Ще донедавна 1 грудня було Днем боротьби зі СНІДом, але з'являлися прецеденти агресивного ставлення до людей, в яких виявлено позитивні ВІЛ-статус і боротьба з хворобою перетворилася на боротьбу з людьми. Тому з 2003 року 1 грудня стало Міжнародним днем порозуміння з ВІЛ-інфікованими. Поступово від страху світ переходить до розуміння, що потрібно вчитися відповідальності перед собою та оточуючими. Саме на толерантності ставленню до хворих на СНІД наголошує публікація "Як ми ставимося до людей, хворих на СНІД: бесіда" (І. Шкільна). Ця бесіда з вчить вмінно цінувати своє і чуже здоров'я, а цим самим і життя.